

A pénzügyek és a közjó

Kovács Árpád¹

Az emberi társadalom működésének időtlen, mozgósító erejű alap gondolata a „közjóra” törekvés. A szó életünk egyik fontos hívószavává vált. Térben és időben változó tartalmához kapcsolódóan módosul érvényesülése a pénzügyek vitelében, elsősorban a költségvetési politika elvi, érték- és érdekhordozó céljaiban és gyakorlati, finanszírozási megoldásai-ban. A tanulmány néhány elvi, fogalmi meg gondolás után a magyar költségvetési gazdaság pozícióit is ebből a megközelítésből vizsgálja. Választ keres arra, hogy a közjó fogalma miként értelmezhető, mi a kapcsolata a társadalmi-gazdasági várakozásokkal, kormányzati törekvésekkel, a fenntartható államháztartási működéssel. A tanulmány bizonyítani szándékozik azt, hogy – bár a költségvetésben is visszatükröződő, a társadalmi közjó megvalósítására irányuló törekvések térben és időben, országonként, szövetségi rendszerenként változhatnak – érvényesülésük alapfeltétele a dinamikus egyensúly megvalósulása a pénzügyi stabilitás és a társadalmi-gazdasági fejlődés között úgy, hogy a közszolgáltatások is működjenek. A dolgozat ebből a megközelítésből vázolja a magyar államháztartás működésének mai folyamatait is.

Kulcsszavak: fiskális politika, válságkezelés, adósságkezelés

1. A közjó értelmezése a pénzügyekre

A fiskális politika egyszerre tekinthető érték- és érdekválasztásnak, egy ország versenyképessége formálójának és következményének, a nemzeti képességek (lehetőségek és korlátok) politikai és szakmai tükrképének, a különböző társadalmi-gazdasági hangsúlyok, célrendszerek (cselekvési szcenáriók) évekre bontott, *pénzben kifejezett* leképeződésének. Olyan rendszer, ahol a szereplők döntő többsége bár nem látja át a működés egészét, de képes és akar érdekeiről, értékválasztásairól, *pozitív és negatív várakozásairól visszatérően megnyilatkozni. Korántsem mindegy azonban, hogy milyen tartalommal, s ez a tartalom az államháztartás, a költségvetési folyamatok menedzselésében milyen lépéseket indukál.*

A *költségvetésnek*, mint a pénzügypolitika éves megvalósulásának tartalmi kérdése, hogy honnan (a vállalkozók, a lakosság mely csoportjaitól és milyen arányban) származó bevételekből (adók, illetékek, díjak, járulékok, osztalékok, koncessziós díjak, bérletek, privatizációs jövedelmek, külső támogatások és hitelek stb.) hová (milyen funkciókra, közfeladatokra, milyen intézményi és területi eloszlásban) és mennyit

¹ Kovács Árpád, PhD, a Magyar Közgazdasági Társaság és a Költségvetési Tanács elnöke, egyetemi tanár, Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar (Szeged)

fordít. A költségvetés stabilitást, folyamatosságot, *célrendszeri távlatosságot* fejezhet ki vagy árulkodhat annak hiányáról. Feltehető a kérdés, hogy a benne foglalt célok milyen értékeket és érdekeket hordoznak, s egyáltalán vizsgálhatók-e abból a szempontból, hogy mennyiben szolgálják a *közjó*² *érvényesülését*.

Ahhoz azonban, hogy erről beszéljünk előbb meg kell határozni, mit is jelent napjaink pénzügypolitikájára értelmezve ezen meglehetősen elvontnak, sokak szerint értelmezhetetlennek tűnő fogalom. Hivatkoznak rá pro és kontra, tudományosan és ösztönösen anélkül, hogy pontosan körülírnák ezt az időtől, tértől el nem választható, a legkevésbé sem csak teológiai vagy szociológiai tartalmú, nagyon is gyakorlati fogalmat. Egyaránt elhangzik meggyőződéstől vezérelt társadalmi programként, politikai-hatalmi érdekek szólamaként, vagy éppen azok harsogó, ugyancsak sokféle árnyalatban motivált kritikájaként, és természetesen jogos állampolgári, társadalmi várakozásként, vagy inkább kívánságként. A bankrendszer és egyáltalán a pénzügyek működését érintően pedig különösen, ahol mind erőteljesebb, türelmetlenebb a kérdés: érvényesülhet-e itt a közjó szándéka? Valószínű, hogy erre a kérdésre – különösen ma, a 2008-ban bank- és hitelintézeti krízisként felszínre tört gazdasági-társadalmi válságot túlélve – többnyire előítéletes, elutasító az emberi válasz,³ pedig a pénzügyek életünkhöz tartoznak. Legyen az a fiskus vagy a monetáris ügyek világa. Pénz nélkül nem működik a társadalom, nincs gazdasági fejlődés. Így például az is nyilvánvaló, hogy a globális világ kockázatközösségében – mondhatjuk sorsközösségében – élő nemzetek számára a nemzetközi pénzügyi intézmények, ha jól, valóban az alapító dokumentumaik szellemében működnek, akkor a közjót szolgálják.

A teljességre törekvő mérleg messze túlmutat lehetőségeimen. Nem vállalkozhatom arra, hogy a piaccgazdaság szereplői, a pénzügyi közvetítő-rendszer „közjóhoz” való várakozásait, vagy akár a „jó kormányzás” versus „jó kormány” közti árnyalatokat⁴ elemezzem, s megkíséreljem megítélni, miképpen határozható meg a közjó és a kormányzás viszonya. Ugyanakkor az utóbbi kérdés – szűkebben, az államháztartásra irányítottan – úgy is feltehető, hogy az állam pénzügyeinek működtetése, a költségvetés mennyiben és miképpen szolgálják, vagy inkább szolgálhatják a közjót.⁵

² Pierre Bourdieu (1978) műveiben elemzi, hogy a profitorientált gazdálkodás miként gátolja a hosszabb távú megtérülését a társadalmi befektetéseknek. 1978-ban vezeti be az „önző” és „önzetlen” profit fogalmát. Munkásságának jelentős szerepe van a „társadalmi felelősségvállalás” gondolata megjelenésében. A közjó, mint hívó szó, egyre inkább életünk részévé válik, és nemcsak Bourdieu gazdaságra vonatkozó szociológiai megközelítése óta.

³ Egyetértve Báger Gusztávval (2010), nyilvánvaló, hogy a mai mély bizalomhiány a szavak és a gyakorlat között feszülő ellentmondásoknak, az ígéretekben való csatlakozásnak tulajdonítható. Mégis higgadt mérlegelésekre van szükség az általános elutasítás és a kiszolgáltatottság érzése hozta indulatok helyett.

⁴ Követve a ma elfogadott gyakorlatot, különbséget teszünk a kormányzás és kormány között. A kormányzást az ország, a társadalom vezetésének egészére értjük, s nem a hatalommegosztás kontextusában, hanem a közpolitika összefüggésében értelmezzük.

⁵ A szerző több éve foglalkozik a közjó költségvetési letüköröződéseivel (Kovács 2014) Jelen írás a téma újabb körüljárása és árnyalása, szerény kitekintéssel a társadalmi várakozások és a 2016-os költségvetési pozíciók összefüggéseire is megpróbál rámutatni.

A közjó fogalma egyrészt magában foglalja azt, hogy a kormányzás/kormány⁶ jogszerű és méltányos egyensúlyt teremt a számtalan érdek és igény (foglalkoztatás, szociális kohézió, pénzügyi egyensúly, úthálózat–fejlesztés stb.) között, e célból – természetesen bizonyos korlátok között, egyensúlyokra, harmóniákra törekedve – igényérvényesítést tesz lehetővé, társadalmi várakozásokat teljesít és védelmet nyújt. Másrészt szükségszerű, hogy kellő felelősséggel jár el az örökölt természeti, kulturális és gazdasági javak védelme, továbbörökítése érdekében. Harmadrészt pedig egyetlen önérdéke az lehet, hogy képes legyen az előző két közjó elem érvényesítésére hatékonyan és minden körülmények között fenntartható módon. Ennek alapján pedig a kormányzatnak meg kell teremtenie a „hatékony joguralmat”, amelynek része az intézményi működés nyitottsága és átláthatósága, az egyéni és közösségi jogok tiszteletben tartása és számonkérhetősége.

Mondhatjuk, ha sikerül az adott külső és belső feltételek között a legnagyobb társadalmi-gazdasági hozadékot biztosító megoldást (jövőkép) közösen megtalálni és fenntartani, akkor ezt a „dinamikus egyensúlyt” a közjó érvényesülése alapvető feltételének tekinthetjük. Ennek érdekében minden költségvetés készítésénél fel kell tennünk azt a kérdést, hogy a költségvetésben foglalt bevételi és kiadási számok, az adók, a finanszírozás irányai és arányai valójában mit jelentenek, milyen hozadékkal járnak a pénzügyi stabilitás és a fejlődés fenntartása érték- és érdekrendszere érvényesülésében, mit hoznak számunkra, a közjó számára?

2. A közpolitika és a közjó

Ahhoz, hogy egyáltalán körül tudjuk írni, hogy mit tekintünk az államháztartásban a közjó szolgálatának, el kell helyeznünk a fogalmat a közpolitika világában. A közpolitikát olyan tudományágnak tekintjük, amely a vezetési, (köz)igazgatási (menedzselési) tevékenységeket politikai folyamatokként vizsgálja. A közpolitika a politikai rendszerek működéséhez sok szállal kapcsolódó programok alkotásának és megvalósításának, valamint a döntések meghozatalának és végrehajtásának láncolataként, tudományos igényességgel vizsgálható. A közpolitika napi tevékenységként is felfogható. A társadalmi, gazdasági kihívásokra adott válaszokról, a kapcsolódó rövid- és hosszabb távon elérni tervezett célok meghatározásáról, a lehetőségek és az igények közti harmónia-teremtésről, a társadalmi-gazdasági működés sokoldalú – köztük pénzügyi – biztonsága szolgálatáról szól.

⁶ Nincs módunk e tanulmány keretében részletesebben kifejteni a „jó kormányzás” és a „jó kormány” közti distinkciókat, annyit jegyzünk csak meg itt, hogy a két felfogás közti alapvető különbségek a társadalmi (civil) kontrollok, kormány- és intézményrendszeri felelőségek ügyében van (G. Fodor-Stumpf2008, 5–23. o.)

2.1. A közjó fogalma tanulmányunkban

Az 1. ábra a társadalmi várakozások és kormányzati válaszok kontextusában vázolja fel a „közjó” érdekében dolgozó „jó kormány” jellemzőit. Az ábrából kitűnik, hogy leginkább *szilárd jövőkép és képesség* kell a társadalom és a gazdaság befolyásolására annak érdekében, hogy *dinamikus egyensúly valósuljon meg a társadalmi igények teljesítése és a fenntartható fejlődés feltételeinek forrás-biztosítása között, aminek alapfeltétele* a stabilitást és növekedést egyidejűleg eredményező társadalom- és gazdaságpolitika érvényesítése. Nyilvánvaló: *a pénzügypolitikát, illetve az annak éves megvalósítását jelentő költségvetési célrendszert is e kettős célnak kell alárendelni.*

1. ábra Társadalmi szerkezet, várakozások, a kormányzás céljai és a közjó

Forrás: saját szerkesztés

A társadalom és a gazdaság működtetésének komplex érték- és érdekrendszerét hordozó kormányzás államszervezeti keretekben, globalizációs és integrációs környezetben valósul meg. Vagyis, *aki politikáról beszél, az társadalomról, a gazdaságról és persze a pénzről is beszél.* Természetesen ez a „szabály” fordítva is fenn-áll, s könnyen arra juthatunk, hogy a pénzügyek állapota és a közjó kiteljesedése szoros kapcsolatban van.

Az állam gazdasági szerepéből, a reálgazdaság (üzleti szféra) és a költségvetési szféra (államháztartás) funkciójáról alkotott politikai, közjogi, szakmai nézetektől indulva a „másik oldalról”, „negatív lenyomataként” azonosíthatjuk a legkönynyebben a közjó fogalmát. Vagyis, *mi nem szolgálja azt*, így például a csoport- és

rétegeérdekek egyoldalú érvényesítése, az értéknélküliség, a társadalmi–gazdasági egyensúlyok tudatos megbontása, a szociális és korosztályi érzéketlenség, a hatalmi-politikai érdekek érvényesítése és az ennek megfelelő rövid távú problémakezelés. A kör pedig tovább bővíthető, s egyre élesebben, „pozitív alakjában” rajzolódik ki, hogy *közjó mit is jelent valójában*.

A közjó nem lehet azonos a gazdasági teljesítményeket figyelmen kívül hagyó adakozással, a külső forrásokra alapozott jövőt felélő jóléti modellekkel. A gazdasági válság éles megvilágításba helyezte, hogy azonos jóléti modellek egyik európai országban fenntarthatók, a másokban nem, s az erre irányuló kísérletek eladósodáshoz, csödközeli helyzethez, s a társadalom életét megkeserítő megszorításokhoz vezethetnek. A közjó sokkal inkább az, ha sikerül az adott külső és belső feltételek között a legnagyobb társadalmi–gazdasági hozadékot biztosító megoldást *megtalálni és fenntartani*. Ezt a „dinamikus egyensúlyi állapotot” tekinthetjük a közjó érvényesülésének. Ez pedig csak tendenciájában, a hosszabb és rövidebb távú célok harmóniáját biztosító, megfelelő stratégiai célokat követő, rugalmas cselekvéssel lehetséges, s nyilvánvaló, hogy a közjó szolgálatában sincsenek kizárólagos megoldások (Kovács 2016, Matolcsy 2015).

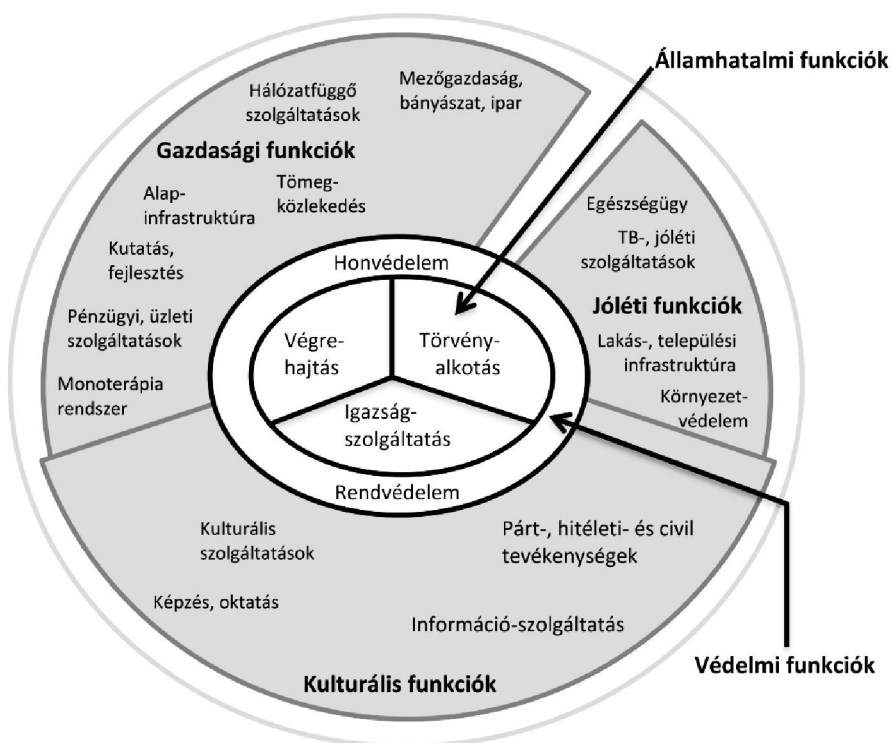
A közjó megvalósulása azonban nemcsak a központi kormány(zat) tevékenységétől függ, hanem a szélesebb értelemben vett állami (politikai) intézményrendszer, az önkormányzatok, a civil szféra és a polgárok hatékony közreműködésétől, amibe belefoglaltatik a társadalom generációk által átörökített realitásérzéke, pénzügyi kultúrája is. A kooperatív együttműködés nélkül aligha valósulhat meg bármiféle harmónia a várankozások (igények) és teljesülésük között.

A várankozást közgazdasági értelemben megközelítjük úgy, hogy azt egy gazdasági esemény kimenetelére vonatkozó elképzelésként, de – a racionális várankozások iskolájával ellentétben – nem a tökéletesen racionális haszonmaximáló egyén attitűdjeiből, hanem társadalmi, kulturális, történelmi stb. folyamatok által befolyásolt attitűdökből vezetjük le. Meggyőződésünk ugyanis, hogy a racionális anyagi érdekeken túl a közpénzügyek működésében ezeknek a cselekvési motivációkká alakuló, az ember érzelmvilágába tartozó, sokszor begyökerezett reflexekké váló várankozásoknak, bizalmi tényezőknek – mint ezt a legkülönbözőbb gazdaság-szociológiai indíttatású, de nem a költségvetési gazdaságra specializált művekben, kutatási dokumentumokban is megtalálhatjuk – mind nagyobb szerep jut (Garai 2015, Kumar 1996, Szántó–Lengyel 2006, Krugman 2012).

A közgazdaságtan különböző áramlatai eltérően ítélik meg az állam gazdasági szerepvállalását, de arról, hogy ez *szükségszerű*, nincs vita. A beavatkozás mértékéről és módjáról már annál több kérdés fogalmazódik meg (Chikán 2006, 132. o.). Kiemelten arról, hogy a sikeres, hosszabb távú harmóniateremtés feltételének tekinthető-e vagy sem, ha az állam csak azokba a szférákba avatkozik be, amelyek a piac rövid távú érdekmechanizmusain kívül esnek, vagy ennél tovább lépve, utóbbi területen is aktivitást mutatnak. Az utóbbira azért is szükség van, mert – mint láttuk – a piac önszabályozó ereje sem mindenható.

Az állami ellátórendszer működésének forrásait az állam közhatalmi, szervezői, másfelől tulajdonosi, jövedelem-újraelosztási funkció útján látja el, ahol szerepe a társadalom és a gazdaság biztonságos működtetésének felelősségéből következik (2. ábra). E felelősség teszi természetszerűvé (szükségsszerűvé), hogy az állam nemcsak feltételeket teremt, hanem akár a piaci működés tökéletlenségei, egyenetlenségei simításának szándékával, vagy akár bizonyos társadalmi (szociális, etnikai, honvédelmi, környezetvédelmi, stb.) célok elérése érdekében is súlyponti szereplője a piacgazdaság működésének.

2. ábra Állami feladatok, funkciók és felelőségek

Forrás: saját szerkesztés

Az állam hagyományos feladatai a történelmi fejlődés során kiegészültek szociális (társadalompolitikai), valamint a gazdasági ciklusok ingadozásának mérséklésére hivatott feladatokkal. Az állam gazdasági szerepe – leegyszerűsítve – a többségi akaratot érvényesítve így szabályozóként, tulajdonosként és piaci szereplőként, szervezőként egyaránt érvényre jut. Kapcsolódó funkciói: megerősítő (stabilizációs), erőforrás- és jövedelem-(újra)elosztó (allokációs és redisztribúciós), valamint átcsoportosító (diszlokációs) jellegűek. A feladatellátás dimenziói finanszírozási (közfizetés vagy magánfinanszírozás), termelési-szolgáltatási (a terméket, szolgálta-

tást köz vagy magántulajdonú szervezet állítja elő), valamint fogyasztási (az igény-bevevő szabadon választhatja-e meg a szolgáltatást és mértékét – fogyasztását – vagy azt az állam szabályozza – előírja). Célszerű mindezt egy negyedik dimenzióval is kiegészíteni, a kockázatvállalási dimenzióval. Utóbbi azt mutatja meg, hogy a finanszírozással és a szolgáltatás technikai lebonyolításával kapcsolatos kockázatok megoszlása milyen következményekkel jár (lásd ÁSZ jelentések, tanulmányok, www.asz.hu). A beavatkozás területei, sokszínűsége, mértéke történelmi, geopolitikai, vagy akár a globalizáció és a regionalizáció folyamatainak hatásaként változnak, például jól érzékelhető ez a különböző területfejlesztési politikák megoldásaiban vagy legújabban a migráció, az információ-technológia kérdéseiben. Nyilvánvalóan a különböző kormányzati felfogások, államszervezeti modellek hatása is jelentős.

Általános jellemző azonban, hogy az állami feladatok sora szakadatlanul növekszik, ma a legújabb magyarországi számbavétel mintegy 20 ezer(!) állami feladatot határoz meg, ami – természetesen – közel ugyanennyi féle finanszírozási kötelemet és pénzügypolitikai elhatározást is jelent. A különböző honi számbavételek eltérő eredményeket hoztak attól függően, mennyire „bontották” ki a feladatsokrokat, de ha időben követjük akár csak a legutóbbi időben készült felméréseket, igen markáns növekedést tapasztalunk. A növekedéshez különösen erőteljesen járulnak hozzá a gazdaság cikluskilengések hatásainak csökkentésével összefüggő, illetve a kiterjedt gazdasági-társadalmi hatásokat eredményező társadalmi-csoport problémák (pl. hazánkban az elhíresült befektetési bukásokkal vagy a devizahitelezés terheivel, de akár a nagyobb közösséget érintő vállalati csődökkel kapcsolatos ügyek, amelyek az állam „végső menedék” szerepének erősödését követelik). Krízishelyzetekben (természeti csapás, világgazdasági vagy legújabb migrációs válság stb.) szükségszerű az állami beavatkozás. Hasonlóan ilyenek az Európai Unió támogatási rendszer működtetésével, az információrobbanással, az orvos-technológia fejlődésével, a társadalmi egyenlőtlenségek mérséklésével kapcsolatos feladatsorok. Mindezek előbb-utóbb az állami beavatkozást kikényszerítő társadalmi igénynyé formálódnak.

Az utóbbi évtizedekben mindinkább kiütözik, hogy a társadalmi szolgáltatásoknak a tartalmát, minőségét és kiterjedését napjainkban már nem a technikai korlátok, hanem a finanszírozhatóság határozza meg. Az ellátó rendszerek működését behatároló költségvetési mozgástér természetesen markánsan függ egy ország, egy társadalom örökölt pozícióitól is. A lehetőségek is változnak, a közjó érvényesülése érdekében tehető lépések, mint erre majd a magyar költségvetési mozgástér vonatkozásában a későbbiekben visszatérünk, nem választhatók el a tértől és időtől.

A globalizált világban a versenyképesség, vagyis a társadalmi működés forrásainak erősítése, fenntarthatóságának megközelítése több nézőpontból történhet, s más-más pozíciókat adhat (Báger–Kovács 2010, IMD 2015, Schwab 2014). De mindenképpen alapkérdésévé válik a közfeladatok (az állam által vállalt feladatok) távlatos, finanszírozhatóságukkal harmonizált meghatározottsága.

A finanszírozhatóság és a közjó kérdése így látszólag egymás ellentéte. Hiszen nyilvánvaló, hogy az emberi élet minősége és a közjó fogalma egymást feltételezi. Ugyanakkor a finanszírozás fenntarthatósága nélkül nincs távlata a közjóra való törekvésnek.⁷

Egyensúlyokat kell találni, ami elvezet a kérdés olyan leágazásaihoz is, mint az ellátások hatékonyságának, modernizációjának az ügye. A szociális piacgazdaság intézményeinek létrehozásával, az átfogó jóléti rendszerek kialakításával az állam terjeszkedése elérte a még fenntarthatónak látszó mértéket. A fejlett piacgazdaságok többségében 1980-tól kezdődően már nem bővíthetett tovább lényegesen az állami újraelosztás terjedelme, ugyanakkor – mint láttuk – mind több és bonyolultabb feladatot kellett ugyanazon forrásokból ellátni, kétségbeesett és sikertelen kísérleteket téve arra, hogy az egyre bővülő társadalmi igényeket az előteremthető források nagysága és a szolgáltatások, a feladatellátás hatékonyság-növelése akár közelítően is fedezze.

A pénzügypolitikán belül jellemzően ott erős az aktuálpolitikai és a központosított döntéshozatal szerepe, ahol a hagyományosan ellátott és így besorolható közfeladatok köre kitágul, bizonytalanná válik, vagy ha a távlatos, stratégiai gondolkodás lehetőségei különböző társadalmi, közgondolkodásbeli okokból, vagy akár egy súlyos válság kényszerei miatt a mozgósítható források a korábbi adottságokhoz képest beszűkülnek.

Magyarországra nézve, a téma bővebb kifejtésétől és a vonatkozó nagyszámú felmérés eredményeinek ismertetésétől, már csak a terjedelmi korlátok miatt is itt eltekintve, annyit jegyzünk meg, hogy a jelenlegi gyenge szolgáltatási hatékonyság *lehetőségként* is felfogható. Ugyanis a honi nagy ellátó rendszerek működésében – oktatás, egészségügy, közlekedés, energia-ellátás és sorolhatnánk tovább – olyan hatékonysági tartalékok vannak, amelyek szerényen javuló kihasználása is jelentős forrás-megtakarításokat eredményezne.

Annak előrelátása, hogy az állam különböző lépései, a gyakorlati kormányzás miként szolgálják a közjót korántsem egyszerű. Könnyen lehetséges, hogy egy rossz ütemben, téves elképzelés alapján, vagy akár rossz világgazdasági vagy belső, társadalmi prognózis (politikai várakozás) alapján hozott pénzügypolitikai lépés ellentétes hatást vált ki, mint szándékozták (Kovács–Halmosi 2012). Mindez egyrészt mu-

⁷ Például a közelmúltban, a szomszédos Ausztriában merült fel, hogy olyan új alkotmányt fogadjanak el, amely a benne foglalt vállalatok, célok finanszírozhatóságára is figyelemmel van. Az osztrák államszervezet modernizációját irányítók ugyanis abból indultak ki, hogy akár az állam alkotmány által rögzített szerkezete, akár az állam által vállalt feladatok kiterjedése, tartalma – bármennyire is a deklarációk szintjén fogalmaz az alaptörvény – valósággá válása a társadalom ráfordításait igényli. Ennél konkrétabb, megvalósult megoldás, ami az ország finanszírozhatóságát az Alaptörvényben rögzíti, Magyarországon született. Alaptörvényünk, illetve az ezzel összhangban megalkotott Magyarország gazdasági stabilitásáról szóló 2011. évi CXCV. törvény (a továbbiakban: stabilitási törvény), – mivel nagy súllyal lép fel az államadósság keletkezése ellen, a közpénzügyek biztonságát, s ezáltal a pénzügyekben a közjót szolgálja.

tatja, hogy a közjó szolgálata nem választható el tértől és időtől (például a szigorú, megszorító gazdaságpolitika adott körülmények között a közjót szolgálhatja), másrészt *nem lehetséges a közjó szolgálata megfelelő szakmai felkészültség, s előretekintésre képes, megfelelő apparátusok, intézmények nélkül.*

2.2. Közjó és közpolitika

A közpénzügyek az állami cselekvés feltételei, eszközei és tárgyai (Földes 2003). A közpénzügyi rendszert az államháztartás, illetve a közszektor működtetésének és szabályozásának összességéeként, valamint tagjainak egymással és részben a magán-szektor tagjaival fennálló pénzügyi kapcsolati rendszereként határozhatjuk meg, ideértve az e kapcsolatokból adódó pénzügyi tranzakciók összességét is (Vígvári 2008, 39–41. o.). Ahhoz, hogy egy ország működéséhez kapcsolódó, csak a társadalom együttműködésében megoldható, közös feladatok teljesíthetők legyenek, pénzre van szükség. Ennek fedezetét az állam bevételei, valójában a társadalom teljesítményei képezik. A GDP-nek ma 30–50 százalékát vonják be jövedelem-újraelosztási rendszereken (szabályokon) keresztül az államháztartás működtetésébe attól függően, hogy az állam számára milyen szerepfelfogást határoz meg (tesz lehetővé) egy adott országban a szokásjogot, hagyományokat, politikai kultúrát is tükröző közpolitika.

A gazdaságpolitika „az állam cselekvéseinek” azon céljait – és a cél elérésének azon lépéseit – foglalja magában, melyeket el kíván érni (Berényi 2005, 39. o.). Az állam gondoskodik a közjavak, közszolgáltatások előállításáról, a társadalom és a gazdaság biztonságos, hosszabb és rövidebb távú célokat követő, harmonizált működtetéséről, s az ehhez szükséges intézmények tevékenységéről. Korántsem mindegy, hogy ezek a szolgáltatások milyen társadalmi csoportokra, rétegekre terjednek ki, milyen minőségben biztosítják a társadalom működését. Ebben a megközelítésben a közjó érvényesülésének *eszközei* körébe tartoznak azok a makrogazdasági politikák (infláció, árfolyam, versenyképesség, a gazdasági-pénzügyi egyensúly stb.), amelyek a piaczgazdasági ingadozások rövid vagy hosszabb távú mérséklését, a válságok elkerülését,⁸ a ciklikus kilengések tompítását, a piaci tökéletlenségek kezelését, vagyis a fejlődés fenntarthatóságának legszélesebb értelemben vett céljait támogatják. A közjót, a társadalmi gazdasági működés biztonságát segítheti a nemzetközi kapcsolatrendszer és annak fejlesztése is, ha az állam, a társadalom képes az értékőrző alkalmazkodásra.

Az állam egyben piaci szereplő, aki vállalkozások tulajdonosaként (foglalkoztatóként) és megrendelőként (vásárlóként és fogyasztóként) egyaránt jelen van. A közjót szolgálja, ha az állam gazdasági szerepében társadalmi felelősséggel ad keretet, lehetőséget a piaci folyamatoknak, segíti a foglalkoztatást, hiszen az államháztartás működésének (a társadalmi újraelosztásnak) az anyagi alapjait a gazdaság adja.

⁸ Igen súlyos vita folyik a válság kezelésével kapcsolatban, hogy „prociklikus” vagy „anticiklikus” gazdaságpolitika a célravezető.

„Az állam tevékenysége nem egyszerűen szervezési-technikai jellegű feladatmegoldás [gazdasági vetületében sem (K. Á.)], hanem egyúttal a közjó szolgálata érdekében tett erőfeszítés. [...Általa (K. Á.)] lehetőség nyílik a piaci modellek [részleges (K. Á.)] kiküszöbölésére, a társadalmilag elfogadható jövedelemelosztás megvalósítására és a társadalom tagjai számára a tulajdonszerzésre. Jóllehet ebben az esetben sem konfliktusmentesek az egyéni és közösségi érdekek, de a modell részét alkotja a gazdasági szereplők együttműködési készsége, illetve az erre való törekvés, a szolidaritás” (Pulay 2009, 5. o.).

A közteherviselés azt is jelenti, hogy az adó- és járulékfizetők az általuk demokratikusan megválasztott döntést hozó (állami, önkormányzati) testületekre bízzák, hogy meghatározzák a közösségi feladatok rendszerét, a források, a közbevételek képződését és azok elosztását, a közkiadásokat. Úgy is mondhatjuk: a közpénzügyi kapcsolatrendszerek útján megvalósuló újraelosztás céljait, eszközeit és arányait a népképviselő útján is kontrollált pénzügypolitika határozza meg, s ha sikeres, akkor a közjót szolgálja. A közhatalom és közpénzügyek csak egymással összefüggésben értelmezhetők: „A gazdasági rendszer történetileg konkrét lehetőség- és mozgásteret határoz meg a közpolitika számára, [miközben azt – hosszabb távon – maga is formálja (K. Á.)]. Ezen a mozgásteren belül a konkrét alternatívák közötti választás a politikai rendszer funkciója, [azonban a döntések szakmai előkészítése, végrehajtása és annak kontrollja mindig szakmai – közpénzügyi menedzselési – feladat marad (K. Á.)]” (Bihari–Pokol 2004, 24–25. o.).

Szinte közhelyként emlegetett alapelv, hogy a reálgazdaság funkcionálásának lényegi eleme, a piacgazdaság működésének normája a hatékonyság (Steiger 2008, 24–25. o.). Utóbbi pedig azt jelenti, hogy minél kisebb ráfordítással minél nagyobb legyen a profit. Mindez jóval összetettebben jelenik meg az államháztartás, a közpénzek területén, s ebből adódóan szélesebb összefüggésekben kell értelmezni a közpénzügyi menedzsmentek munkájának jogkövető magatartását, hatékonyságát, eredményességét, takarékoságát is (Simon 2007, 27–29. o.; Kovács 2005, 25–47. o.). A társadalmi haszon, s ennek tekinthetjük a közjót is, nemcsak közvetlenül, hanem közvetve is jelentkezik. Az a legkülönbözőbb (például oktatási, képzési rendszer) tényezőkre, sőt érzelmi azonosulási faktorokra gyakorolt közvetett hatásokban (például közbizalom, „hit” a gazdaság erőre kapásában, önbizalom, stb.) is megtalálható. Mindez tovább árnyalja a közjó és a pénzügyek világának sokszínű összefüggéseiről alkotott képet.

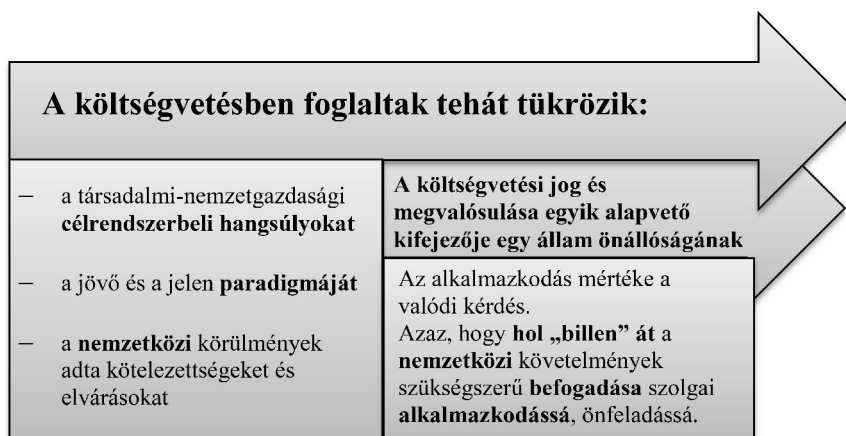
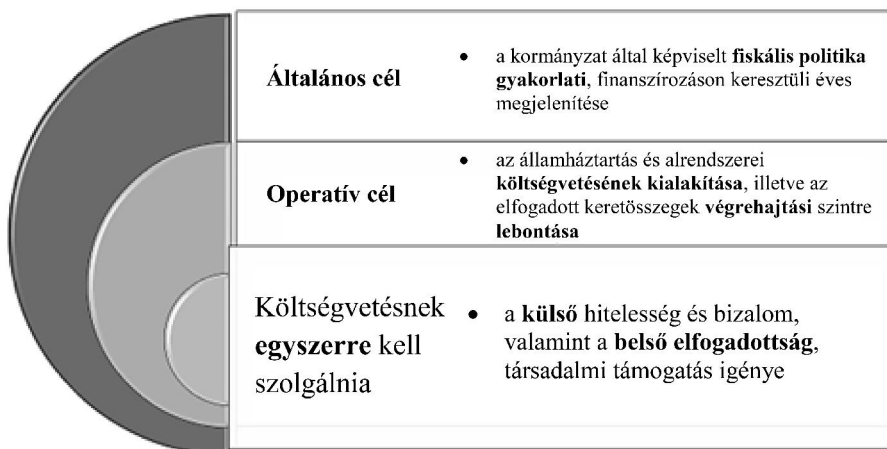
3. A magyar államháztartás pozíciói és a közjó érvényesülése napjainkban

3.1. Néhány értelmező megjegyzés

A honi rendszerváltozás óta eltelt negyedszázadra visszatekintve nyilvánvaló, hogy a társadalom működésének fenntartható pénzügyi biztonsága (stabilitása) nélkül honunkban sem lehet a társadalmi közjó szolgálatáról – akár politikai törekvésként,

akár költségvetési/elosztási feladatként – beszélni. Az egységesülő, sokféle egymásroutaltságban, mindinkább kockázatközösségben élő, „globalizált” világban átalakul a biztonság fogalma is, univerzális értelművé válik. Ma már sokkal összetettebb jelenségként határozzák meg, mint korábban. Egyik összetevője, a humán anyagi lét méltósága, ami ugyancsak elképzelhetetlen pénzügyi biztonság nélkül. Gondoljunk minderre, amikor a magyar államháztartás jelenlegi pozícióit vissza- és előretekintve nézzük.

3. ábra A költségvetés paradigmái, sarokpontjai

Forrás: Schusztér Tamás/saját szerkesztés

Megjegyzem a nemzetállami, sőt regionális és globális működés fenntartása biztonságának szolgálata napjainkra új, tartalmi céljává vált a pénzügyi ellenőrzésnek, sőt a független költségvetési intézmények elemző munkájának is. Visszaigazo-

lást, megerősítést ad arról, hogy az államszervezeti, költségvetési működés biztonsága fennáll, illetve beavatkozást kezdeményez, ha ennek ellenkezőjét tapasztalja.

Az államháztartás átláthatósága és az itt gazdálkodói felelősséget viselők elszámoltathatósága a hatékony állam, társadalom (társadalmak) kormányzásának meghatározó eszköze, mert akár az egységesülő világ, akár nemzeti, akár a személyes sorsunk szempontjából is nyilvánvaló, hogy (pénzügyi szempontból is) kockázatközösséget alkotunk, és célunk azok kordában tartása. Ezt fejezik ki azok a költségvetés-politikai szabályok, az ún. maastrichti kritériumok is, amelyeket az Európai Unió érvényesít, s ezt fejezi ki honi *stabilitási törvényünk* is.

Természetesen ez az intézményesített megerősítő, visszaigazoló szerepkör költségvetés-politikai és eljárási szabályokat és erre közjogilag felhatalmazott végrehajtó hatalomtól elválasztott szervezeteket tételez fel, továbbá olyan civil kontrollmechanizmusokat is, amelyekben érvényesül a már említett pénzügyi kultúra és összefüggések meglátásának képessége.

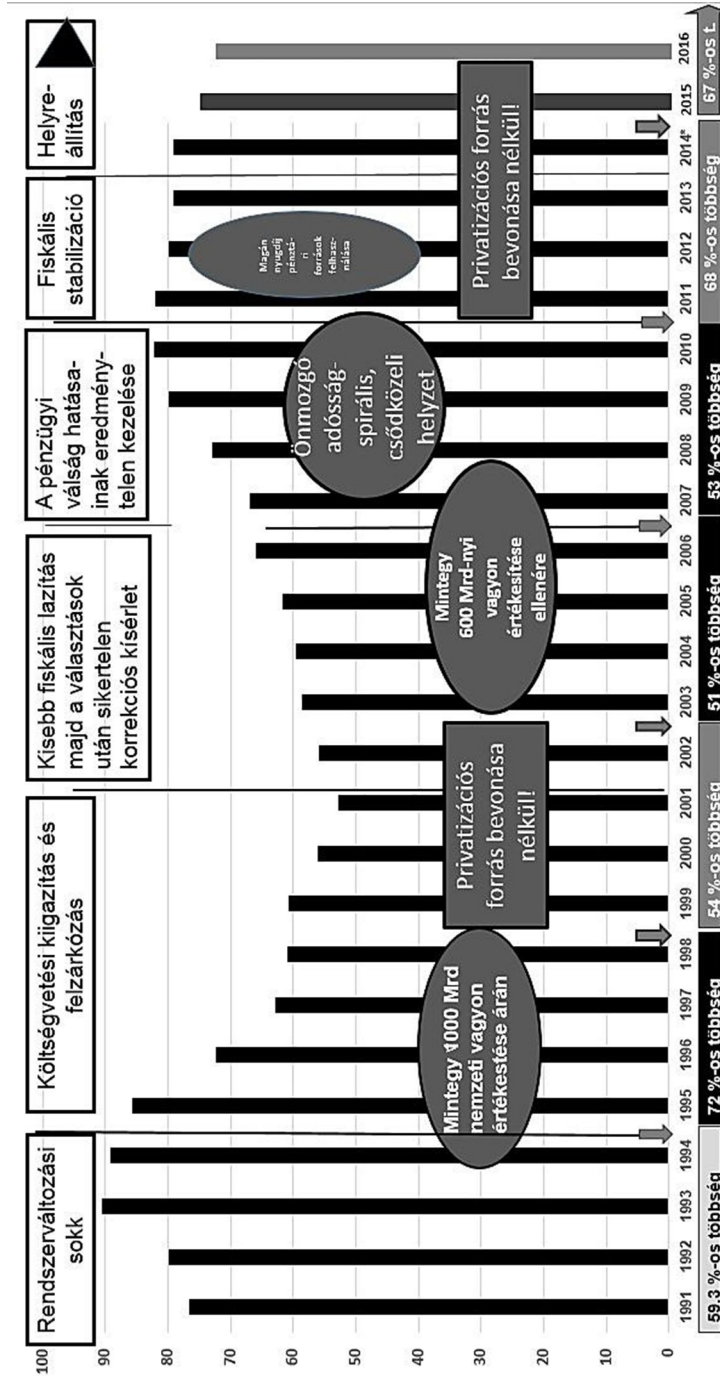
A 3. ábrára pillantva aligha kell bizonyítanunk, hogy az ábrákon jelzésszerűen összefoglalt költségvetési alapelvek, célok és követelmények térben és időben igen csak különböző mértékben érvényesültek a rendszerváltozás óta honunkban.

3.2. *Vázlatos megjegyzések az államháztartás pozícióiról*

A tanulmány keretei között nincs lehetőségünk arra, hogy akárcsak szerény gazdaságtörténeti ismertetését adjuk a rendszerváltoztatás óta bejárt kacskaringós pályának, az egymást kioltó törekvéseknek, ennek a leíró irodalma ugyanis meglehetősen bőséges. Talán ennek mellőzésével is kijelenthetjük, ha évről évre a rendszerváltozást követő első két évtizedben az egymást követő kormányok harmonizáltabban valószínűsíthetőek volna meg azokat a lépéseket, amelyek a magyar államháztartás pénzügyeit (benne az államadósságot) meghatározták, akkor ma könnyebb pozícióban, kisebb kockázatokkal beszélhetnénk a társadalmi igények és a növekedés érdekei érvényesülésének harmóniájáról, akkor akár a fenntartható fejlődés, akár az egyéni sorsok szempontjából előbbre tarthatnánk (4. ábra).

A 4. ábrára pillantva aligha vitathatjuk: a társadalmi szükségletek és a fenntarthatóság egyensúlyára figyelmet fordító gazdaságpolitika, a „talentummal” való gondos sáfárkodás jelenti a költségvetési stabilitás meghatározó alappillért. Kérdés azonban, hogy a jelenlegi eladósodottsági szint mellett ez a pillér milyen szilárdságú? Erre gondolva írok „várakozásaimról”. Arról, hogy a jelenlegi és a várható külső és belső feltételek, teljesítmények mennyiben adnak biztatást a gazdasági növekedés fenntarthatósága és a társadalmi szolgáltatások kiegyensúlyozott finanszírozása tekintetében; az elkövetkező években a stabilitás és a növekedés fenntartása milyen célok és alapfeltételek teljesítését követeli, továbbá milyen képességeinkben kell erősödnünk, hogy jobban gazdálkodjunk a ránk bízott „talentummal”.

4. ábra A kormányzás, valamint az államadósság alakulása a GDP %-ában

Forrás: Eurostat, ÁKK, * Konvergencia Program A nyílak a választások időpontját, a szinkronizációk a különböző vezetők kormányokat jelölik.

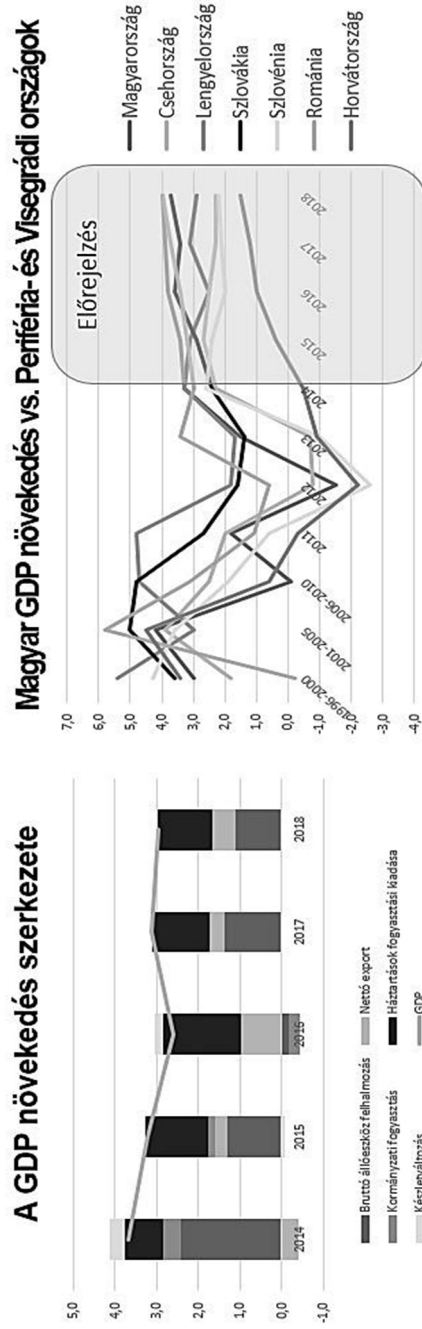
Ami a külső feltételeket illeti, az előrejelzések szerint az EU egészében folytatható az enyhe ciklikus gazdasági fellendülés. Uniós szinten a GDP növekedése 2015-ben még valamivel két százalék alatt marad, amelyet 2016-ban, s talán a további években is szerény mértékű bővülés követhet. Hozzá kell tenni, hogy ez a dinamizmust a legkevésbé sem mutató növekedés is csak akkor lehetséges, ha a menekültválság, a görög adósságprobléma, az ukrán állam szétesésének folyamatai stb. nem hoznak még súlyosabb meglepetéseket. Ugyanezen időszakra az elemzők többsége Magyarországra nézve az európai átlagnál nagyobb, három százalékhoz közeli vagy afölötti gazdasági növekedést valószínűsít (5. ábra):

- A GDP a 2014-es 3,6%-os növekedés után a 2015. I. félévben is 3% körül bővült, lassulás az év második felében.
- A beruházások egyszeri hatása mellett a fogyasztás bővülése is visszatért (javuló munkaerőpiac, reálbér-emelkedés).
- A vártnál jobb nyugat-európai fellendülés és a gyengébb EURO segíti az ipari megrendeléseket, így az exportot.
- Az állam jelentős szereplő marad: korábbi beruházások helyett vissza- és részesedésvásárlások (pl. energia szektor és bankok).
- Alacsony inflációs környezet további kamatcsökkentést és tartósan laza monetáris feltételeket tesz lehetővé.
- A 2015. évi 2,9%-os magyarországi növekedés valamivel a régiós átlag alatt, de messze az EU átlag felett.

Bár a honi növekedés összetevőinek és fenntarthatóságának megítélésében az értékelések között lényegi eltérések vannak, az egyszeri hatásoktól megtisztított, potenciális növekedést megítélő várakozások általában jobbak a korábbiaknál. Mindez elsősorban a járműgyártás és néhány kapcsolódó ágazat ipari nagyvállalatainak termelékenység-erősödésének eredménye, felhasználási oldalról pedig táplálja a nettó export, valamint a fogyasztás bővülése. Erősödhetnek a kedvező munkaerő-piaci folyamatok, oldódtak a társadalom hitelterhei, így a gazdasági növekedéshez a lakossági fogyasztás bővülése jelentősen hozzájárulhat.

A gazdaság teljesítménye és a hatékonyabb adóztatást segítő eszközök alkalmazása következtében a központi költségvetés bevételei a jövőben is kedvezően alakulhatnak. Ha ezzel egyidejűleg fennmarad a kiadási oldalon a szigorú fegyelem, akkor az államadósság-arány hazai és európai előírásoknak megfelelő javítása mellett a gazdasági növekedés feltételeit szolgáló támogatáspolitikai megvalósítására növekvő mértékben juthatnak források, és arányaiban valamivel több pénz fordítható a társadalmi szolgáltatásokra is.

5. ábra A magyar GDP-növekedés

Forrás: KSH, NGM, Európai Bizottság, Nemzeti Konvergencia Programok alapján Költségvetési Tanács (KT) Titkárság számítás

Előbb azonban meg kell teremteni a gazdasági alapokat ahhoz, hogy az államadósság csökkenjen, ezáltal a kamatkidadások is, így belátható távlatban nagyobb teret hagyva a jóléti kiadások növekvő társadalmi szükségletekhez közelebb álló, saját forrásokból fenntartható növelésére. Ehhez azonban el kell jutnunk oda, hogy a saját erőforrásokra támaszkodó magyar fejlődés ne csak a költségvetés egyensúlyát tegye lehetővé, hanem csökkenő pályára állítsa a nominális számaiban ma még növekvő államadósságot! Úgy vélem, az utóbbi cél teljesítésének a feltétele a kiegyensúlyozott (az adósságszolgálati kiadással együtt is nullszaldós, vagy még inkább pozitív egyenlegű) költségvetés megvalósítása. A feladat nagyságát mi sem jellemzi jobban, hogy ennek eléréséhez három-öt év alatt 700–800 milliárdos további költségvetési egyenlegjavításra van szükség.

Az állami működési funkciókra fordított kiadások az elmúlt években növekedtek, s a legnagyobb növekmény az „igazgatást” is magában foglaló általános közösségi szolgáltatásoknál volt tapasztalható (1. táblázat). Igen, mert ez utóbbi mintegy tizenhárom százalékos mértékéhez a nemzetközi gyakorlatban hozzá szokták számítani az államadósság-kezelésnek a kamat és költség kiadásait, amelyek esetünkben ma még igen nagy súlyt, jellemzően az egészségügyre fordított teljes kiadáshoz közeli mértéket képviselnek. Magyarországon az „igazgatás” így az államháztartásnak több mint ötödét teszi ki és ez valóban magas mind a környező, mind az európai országok átlagához viszonyítva. Ha viszont leszámítjuk az államadósság-kezelés részesedését az általános közösségi szolgáltatásokból, akkor e kiadáscsoport aránya már a nemzetközi átlaghoz közeli. Igaz, az erről szóló pénzügyi mutatók elfedik, hogy a szám mögött egy alacsony fizetésű, de nagy létszámú társadalmi csoport található, amely sok párhuzamossággal, szervezési egyenetlenséggel és így gyenge hatékonysággal dolgozik. Ha nem sikerül az állam működési – adósságszolgálatlaltal együttes – kiadásainak magas arányán néhány éven belül változtatni, tartós lesz a jóléti funkciókra fordított kiadások utóbbi években inkább csökkenő perspektívát mutató pályája. Mindeközben az állami gondoskodás igénylésével kapcsolatos felmérések eredményei azt mutatják, hogy a magyar lakosság inkább az állami megoldásokat, semmint a piaci alternatívákat részesíti előnyben.

Mindezekre akkor is fel kell hívnunk a figyelmet, ha tudjuk, hogy az elosztáspolitikában az utóbbi években olyan intézkedések történtek, amelyek a költségvetési kiadások szerkezetét jelentős mértékben befolyásolták. Ezek közül kiemelkedik, hogy a közfoglalkoztatás támogatását nem a jóléti, hanem a gazdasági funkciók között kell elszámolni. A munkahelyek megőrzését elsősorban nem támogatásokkal, hanem adó- és járulékkedvezményekkel ösztönzik, amelyek nem jelennek meg kiadásként a gazdasági funkciók között. A családokat nem a családi pótlék emelésével, hanem a gyermekek utáni adókedvezmény kiterjesztésével segítik, és ez sem jelenik meg a jóléti funkció kiadásai között.

1. táblázat Az államháztartás konszolidált funkcionális kiadásainak megoszlása

Megnevezés	tény					kölségvetés		
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
ÁLLAMI MŰKÖDÉSI FUNKCIÓK ÖSSZESEN	15,3	19,3	15,2	17,0	18,1	16,8	18,6	18,9
Általános közösségi szolgáltatások	9,8	13,9	9,6	11,6	13,1	11,9	13,3	13,0
Védelem	1,8	1,7	1,7	1,7	1,3	1,3	1,6	1,7
Rendvédelem és közbiztonság	3,7	3,7	3,9	3,7	3,7	3,6	3,7	4,2
JÓLÉTI FUNKCIÓK ÖSSZESEN	61,5	57,6	58,8	56,5	54,7	56,2	56,6	53,8
Oktatási tevékenységek és szolgáltatások	11,6	10,8	10,3	10,2	10,3	10,0	10,2	10,5
Egészségügy	9,1	8,8	8,6	8,6	8,4	8,5	8,5	7,9-8,5
Társadalombiztosítási és jóléti szolgáltatások	34,6	32,3	33,9	31,9	29,9	31,2	31,7	28,5
Lakásügyek, települési és közösségi tevékenységek és szolgáltatások	3,3	2,9	3,2	3,0	2,8	2,9	2,7	3,4
Szórakoztató, kulturális, vallási tevékenységek és szolgáltatások	2,9	2,8	2,8	2,8	3,3	3,5	3,5	3,6
GAZDASÁGI FUNKCIÓK ÖSSZESEN	14,3	13,1	15,5	17,3	18,3	17,0	16,7	20,6
Ebből kiemelve:								
Mező-, erdő-, hal- és vadgazdálkodás	2,2	1,5	1,7	2,1	2,3	2,7	1,7	2,0
Közlekedési és távközlési tevékenységek és szolgáltatások	5,8	5,9	6,0	7,3	8,3	7,8	7,1	8,9
Környezetvédelem	1,5	1,6	2,0	2,3	2,3	2,0	1,3	2,1
ÁLLAMADÓSSÁG-KEZELÉS	8,5	7,7	8,7	8,6	8,7	7,1	6,8	5,5
Funkcióba nem sorolható tételek	0,4	2,4	1,8	0,6	0,2	1,0	1,3	0,6-1,2
ÖSSZESEN	100	100	100	100	100	100	100	100
Államháztartási kiadások összesen a GDP százalékában	49,9	50,0	48,6	49,8	50,1	47,6	45,3	48,7

Forrás: NGM, KSH, 2015–2018. évi Konvergencia Program, KT Titkárság szerkesztés

A társadalmi teljesítmény, a versenyképesség lényegi javítása nélkül nem jutunk előre, s ez is forrásokat igényel. A magas adósságszolgálati terhek, a szükségletektől elmaradó jóléti kiadások vállalása mellett korlátozták a gazdasági növekedés ösztönzését szolgáló állami kiadások növelését is. Noha ezek részesedése az összes kiadásban belül az elmúlt időszakban igen jelentősen emelkedett, megközelíti az állami működés kiadásainak mértékét, még mindig nem éri el a kívánatos szintet. Mondhatnánk, hogy egy más, magasabb hatékonyságú társadalmi-gazdasági működés esetén a gazdaság támogatásának növelésére nincs is szükség.

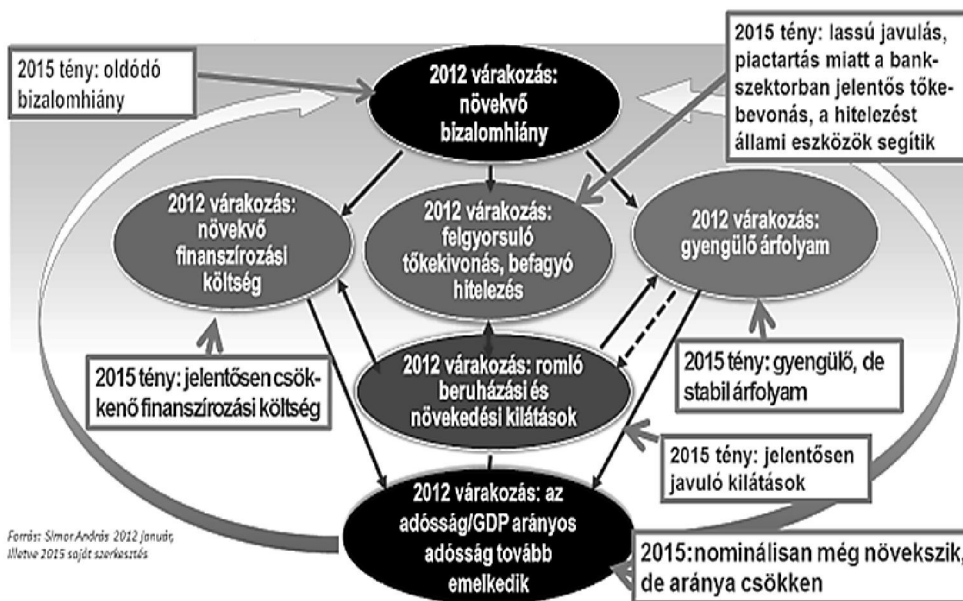
Ugyanakkor hamis várakozás, ha azt feltételezzük, hogy a magyar valóság körülményei között egy lényegesen magasabb hatékonysági szintet egyik évről a másikra el lehet érni. Előre nézve pedig, ma már arról sem érdemes vitatkozni, hogy ez a helyzet milyen okokból alakult ki. A hatékonyság növelésének megvan a maga kifutása, még akkor is, ha szívós és következetes munkát, kormányzati elszántságot tételünk fel. Így a stabilitás és a fenntarthatóság elsődleges érdeke hozza, hogy még évekig együtt éljünk azzal, hogy az államháztartási kiadásoknak jóval nagyobb része segíti a gazdasági teljesítmény rövid- és középtávú fenntartását és reménybeli növelését, mint ami a társadalmi ellátásokkal kapcsolatos várakozások teljesítésére is gondolva, kívánatos lenne.

Bár a hazai növekedés összetevőinek és fenntarthatóságának megítélésében az értékelések között lényegi eltérések vannak, az egyszeri hatásoktól megtisztított, potenciális növekedést megítélő várakozások általában jobbak a korábbiaknál, alapkérdés azonban, hogy *mindez mire lesz elég és eljuthatunk-e belátható távlatban abba a pozícióba, amikor a gazdaság külső források bevonása nélkül fenn tudja tartani a fejlődést, biztosítani a társadalmi-gazdasági működés egyensúlyát. Meggyőződésem, nem állunk veszítésre.* A 2015-ig terjedő években az Unió források átlagosan

5%-os GDP arányos beáramlása és a világgazdasági cserearányok (nyersanyag- és energia termékek ára) számunkra kedvező, mintegy 3%-os hatása évente legalább 1%-ot jelentő GDP növekedés-többletet jelent. Mondhatjuk néhány évre „ajtó nyílt” arra, hogy olyan helyzetbe jussunk, ahol már külső források bevonása nélkül megélünk, új pályára térünk. Ezeknek a lehetőségeknek az időhorizontja véges. Nem valószínű, hogy 2020 után folytatódik az Unió pénzek jelenlegi arányú beáramlása és a cserearány javulás sem lehet biztos. Az ajtó körülbelül még négy-öt évig van nyitva, addig kell tehát lényegesen többre jutnunk.

Az európai pénzügyi válság újabb hulláma 2012-ben ért el bennünket, s igen csak pesszimiztikusak voltak a szakértői várakozások⁹ arra nézve, hogy mit hoz a jövő. A 7. ábrán együtt mutatjuk be az akkori „próféciákat” és azt, hogy ma hol tartunk. A kép igen kedvező üzenete, hogy a lefelé tartó, egymást erősítő negatív hatások jelentősen mérséklődtek és sikerült trendfordulót elérni.

7. ábra A 2012-es várakozások és a 2015-ös tények

2012 év elején pesszimista hangulat uralkodott. Szakértői várakozás volt, hogy a bizalomhiány miatt még javuló reálgazdasági eredmények mellett is nemcsak „újratermelődik” az adósság, hanem aránya is gyorsan növekszik, mert az alkalmazkodás elmarad: folyamatos a csődvészély, a stabilitás-hiány. Trendforduló következett be, de az elkövetkező években sem lehet hátradólni!

⁹ Lásd OECD, EU Commission, IMF, Pénzügykutató, MNB, GKI, Kopint-Tárki stb. által abban az időben készített dokumentumok tucatjait, melyek felsorolását nagy számuk miatt itt mellőzöm.

5. Néhány töredékes záró gondolat

A rendszerváltozástól napjainkig centralizációs vagy decentralizációs, esetleg dekoncentrációs törekvések, a közösségi szolgáltatások piacosításával, illetve az állami intézményrendszer technikai ellátói felelőssége erősítésével és ellenkezőleg annak oldásával operáló megoldások váltották egymást. A cikk-cakkos pálya pedig folyamatos, igen nagy veszteségekkel járó újrakezdéseket, vagy inkább visszarendezéseket jelentett. Ebben a gazdaságpolitikai irányzatok folyamatos birkózása meghatározó szerepet vitt. Az összegző gondolatok között meglepőek az új fogalmak.

Közismert ugyanis, hogy a közgazdaságtan alapvető megközelítése ma kétirányú, így a válságkezelés lehetséges megoldására épp úgy, mint a „békeidők” államháztartási gazdálkodására, alternatív választ kínál. Az egyikben a mozgató erőként a társadalom, a humán lét fenntartásának örök ösztönét láthatjuk meg. A másikban pedig a rendszert fenntartó „gravitációt” az érdek, a profit erejének foghatjuk fel. Az azonban nyilvánvaló, hogy a gazdaság működésének szabályszerűségei „tisztá formájukban” sohasem léteznek, inkább bizonyos domináns elemek fedezhetők fel és vizsgálhatók. Úgy vélem, hogy a kormányzás modelljeiről sem szabad kizárásos értékfelfogásban ítélni. Van értelme a körülményekhez igazodó, a stabilitás és a növekedés érdekeit szolgáló, a megteremtett emberi tőkét óvó, pragmatikus cselekvési forgatókönyveknek, hiszen azok mindig arról szólnak, miként kell sáfárkodnunk adottságainkkal, lehetőségeinkkel.

Az államháztartás rendszerezéséhez igazított ismeretanyag, a polgár közjóról alkotott hol élesebb kontúrú, jobban artikulált, hol ösztönösen kialakult képe a közjóról és ennek emberi (társadalmi) várákozásokká formálódása és a kormányzati célrendszer és annak gyakorlati megvalósulása természetesen interakciók sorával írható le. Amely lehet egyensúlyokhoz vezető inkább harmonikusnak, pozitív szinergiákat felszabadítónak tekinthető és lehet annak ellenkezője is.

Nyilvánvalóan, a fenti gondolatsorral csak jelezni akartuk, milyen emberi összefüggései vannak a potenciális gazdasági teljesítmény emelésének az elkövetkező években, hogy a „mindennek” a fékjét jelentő államadósság és adósságszolgálati teher mérséklődjön, mozgásterünk növekedjen. Ha a költségvetésben megvalósuló közjót többre tartjuk, mint reményt, akkor el kell jutnunk oda, hogy a saját erőforrásokra támaszkodó magyar fejlődés ne csak a költségvetés egyensúlyát tegye lehetővé, hanem csökkenő pályára állítsa a nominális számaiban ma még növekvő államadósságot. Úgy vélem, ennek a célnak a teljesítéséhez szükség van a kiegyensúlyozott költségvetés elérésére.

Felhasznált irodalom

- Báger G. – Kovács Á. (2010): Közigazgatás és a gazdaság versenyképessége három tükörben. In Báger G. – Czakó E. (szerk.): *A közszféra és a gazdaság versenyképessége – empirikus eredmények és tanulságok*. ÁSZKUT, Budapest, 8–42. o.
- Báger G. (2010): Bankrendszer és közjő. *Vigília*, 10, 726–732. o.
- Berényi S. (2005): A közigazgatás az állami szervek rendszerében, a közigazgatás fogalma és sajátosságai. In Fazekas M. – Ficzere L. (szerk.): *Magyar közigazgatási jog. Általános rész*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Bihari M. – Pokol B. (2004): *Politológia*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Bourdieu, P. (1978): *A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Chikán A. (2006): *Vállalatgazdaságtan*. Aula Kiadó, Budapest.
- Földes G. (szerk.) (2003): *Pénzügyi jog*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Garai L. (2015): *Egyáltalán minek nekünk gazdaságszociológia*. Napvilág, Budapest.
- G. Fodor G. – Stumpf I. (2008): Neoweberi állam és jó kormányzás. *Nemzeti Érték*, 7, 5–23. o.
- IMD (2015): *IMD World Competitiveness Yearbook 2015 Results*, elérhető: <http://www.imd.org/wcc/news-wcy-ranking/> (2015.09.25.).
- Kovács Á. (2005): Versenyképesség és államháztartás. *Pénzügyi Szemle*, 1. (összevont szám), 25–47. o.
- Kovács Á. – Halmosi P. (2012): Azonosságok és különbségek az európai válságkezelésben. *Pénzügyi Szemle*, 2012/1. szám, 9–26. o.
- Kovács Á. (2014): *Vázlatos betekintés a közpénzügyi döntéshozatalba*. OFI, Budapest.
- Kovács Á. (2016): A polgár várákozásai és a közpénzügyek. In Tóth István Gy. (szerk.): *A magyar polgár*. TÁRKI, Budapest, 237–245. o.
- Krugman, P. (2012): *Elég legyen a válságból! Most!* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Kumar, N. (1996): The Power of Trust in Manufacturer–Retailer Relationships. *Harvard Business Review*, Vol. 74, No. 6, 93–107. o.
- Matolcsy Gy. (2015): *Egyensúly és növekedés*. Kairosz, Budapest.
- OECD (2014): *OECD Economic Surveys: Hungary 2014*, elérhető: <http://www.oecd.org/hungary/economic-survey-hungary.htm> (2015.09.25.).
- Pulay Gy. (szerk.) (2009): *Az állam célszerű gazdasági szerepvállalása a XXI. század elejének globális gazdaságában*. ÁSZKUT, Budapest.
- Schwab, K. (eds.) (2014): *The Global Competitiveness Report 2014-2015*. World Economic Forum, Geneva.
- Simon I. (szerk.) (2007): *Pénzügyi jog*. Eötvös Kiadó, Budapest.
- Steiger J. (2008): *Jog és közgazdaságtan határán*. Rejtjel Kiadó, Budapest.
- Szántó Z. – Lengyel Gy. (2006): *Gazdaságszociológia*. Aula Kiadó, Budapest.
- Vígyvári A. (2008): *Pénzügy(rendszer)tan*. Akadémiai Kiadó, Budapest.